

Luftkrigsskolens skriftserie

Volum nr. 9 (september 2003)

Krigen mot Irak – noen perspektiver
på bruken av luftmakt

av

Morten Karlsen, Ole Jørgen Maaø og

Nils E. Naastad

ISSN 1502-007X

Trondheim MIL
N-7004 TRONDHEIM

Publikasjon/report number	Sikkerhetsgradering/ Security classification	Antall sider / Number of pages
	Ugradert	15
Tittel / Title		
Krigen mot Irak		
Forfatter / Author		
Morten Karlsen, Ole Jørgen Maaø og Nils Naastad		
Indeks / Indexing terms		
På norsk:		
In English:		
a) Luftmakt	a) Air Power	
b) Luftmaktsteori	b) Air Power Theory	
c) Irak	c) Iraq	
d) Operasjon Iraqi Freedom	d) Operation Iraqi Freedom	
e) USA	e) USA	
f) Storbritannia	f) Great Britain	
Abstract		
<p>The present manuscript provides some preliminary analysis of Operation Iraqi Freedom. Nils Naastad makes a comparison between the two times where the US has gone to war with Saddam Hussein. He also gives some comments on lessons learned due to the American technological superiority. Ole Jørgen Maaø takes a closer look at the air campaign against Iraq and tries to shed some light on what we saw. Morten Karlsen looks upon the technological development as seen in the last war against Iraq and discusses what it means for future wars.</p>		

Om skriftserien (samt noen redaksjonelle bemerkninger)

Luftkrigsskolens skriftserie så dagens lys høsten 1999, og har til hensikt å publisere stoff som kan bidra til å stimulere den akademiske debatten i Forsvaret og samfunnet for øvrig. Det foreligger ingen utgivelsesplan for skriftserien, men ambisjonen er å komme med tre til fire utgaver hvert år – det avhenger av tilgangen på interessant stoff.

Den foreliggende utgaven bygger på en kort artikkelserie Avdeling for luftmakt og teknologi ble bedt om å levere til tidsskriftet Norges Forsvar da krigen mot Irak brøt ut. Nils E. Naastad gir i sin artikkel noen korte analyser av de to krigene hvor USA har angrepet Saddam Hussein, og hvilke lærdommer man kan trekke av USAs militære overlegenhet. Ole Jørgen Maaø ser på hvordan luftkrigen over Irak artet seg, og stiller spørsmål ved så vel begrepsbruk som hva det er vi egentlig har sett. I den siste artikkelen tar Morten Karlsen opp hva vi kan trekke ut av den teknologiske utviklingen – slik vi har sett den i krigen mot Irak – med tanke på fremtidige kriger. Dette er selvfølgelig høyst foreløpige analyser, men forfatterne trekker frem en del problemstillinger og synspunkter som det i høyeste grad er verdt å diskutere og reflektere over.

Artiklene stod på trykk i henholdsvis nr. 5, 6 og 7 av Norges Forsvar, og vi takker tidsskriftet for at vi fikk tillatelse til å trykke dem. I forhold til de tidligere trykte utgavene, er det for øvrig kun foretatt noen mindre endringer av språklig karakter.

Karl Erik Haug
Førstelektor/redaktør

Adresse:
Luftkrigsskolens skriftserie
Luftkrigsskolen
Trondheim mil
7004 Trondheim

Karl.Haug@LKSK.MIL.NO

Tidligere utgivelser

(kan bestilles fra biblioteket ved Luftkrigsskolen)

- Volum 1 : Øistein Espenes og Nils E. Naastad: Luftforsvaret – et flerbruksverktøy for den kalde krigen?
- Volum 2 : Gunnar Fermann: Aspekter ved konflikt og konflikthåndtering i Kosovo
- Volum 3 : Lars Fredrik Moe Øksendal (red.): Nytt NATO – nytt Luftforsvar? GILs Luftmaktseminar 2000
- Volum 4 : Ljubisa Rajic: Luftkampen sett og vurdert fra Beograd
- Volum 5 : John Andreas Olsen (red.): Luftforsvaret i fremtiden: Nisjeverktøy for NATO, eller multiverktøy for Norge? GILs Luftmaktseminar 2001
- Volum 6 : Ole Jørgen Maaø: Litteraturen om norsk luftfart før 2. verdenskrig. En oversikt og bibliografi
- Volum 7 : Albert Jensen et al.: A Critique of the Norwegian Air Power Doctrine
- Volum 8 : Karl Erik Haug (red.): Luftmakt, Luftforsvarets og asymmetriens utfordringer. GILs Luftmaktseminar 2002

Alle synspunktene i disse arbeidene står for forfatterens regning, og kan således ikke tillegges Luftkrigsskolen eller Forsvaret.

Om forfatterne

Morten Karlsen (f. 1968) er oberstløytnant (m) og for tiden tilknyttet Forsvarets forskningsinstitutt (FFI), men han har fast stilling som hovedlærer ved Avdeling for luftmakt og teknologi, Luftkrigsskolen. Karlsen er også Cand.Scient fra NTNU, hvor han fullførte sitt hovedfag i fysikk i 2002.

Ole Jørgen Maaø (f. 1968) er major og hovedlærer ved Avdeling for luftmakt og teknologi, Luftkrigsskolen, og har som Karlsen bakgrunn fra Luftvernartilleriet. Maaø har ellers en M.Phil. i Modern History fra University of Glasgow.

Nils E. Naastad (f. 1952) er ansatt som førsteamanuensis ved Avdeling for luftmakt og teknologi, Luftkrigsskolen. Naastad har en doktorgrad fra Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) i Trondheim, hvor han i 2002 disputerte på en avhandling om utviklingen av britisk bombestrategi i mellomkrigstiden.

Adresse:

Avdeling for luftmakt og teknologi
Luftkrigsskolen
Trondheim mil
7004 Trondheim

morten.karlsen@lksk.mil.no

ole.maaø@lksk.mil.no

nils.naastad@lksk.mil.no

Innholdsfortegnelse

Nils E. Naastad: Luft(all)makt: Krigen mot Irak.....	1
Ole Jørgen Maaø: Luftkrigen (?) over Irak.....	5
Morten Karlsen: Med "Operasjon Iraqi Freedom" som pekepinn for fremtiden.....	9

Luft(all)makt: Krigen mot Irak

Av førsteamanuensis Nils E. Naastad

I den grad krigen mot Irak i det hele tatt kan kalles en krig, så er den i hvert fall over nå. Selv om ingen vil hevde at freden råder. Vi kan tillate oss den første tentative analysen av krigen – til tross for at sikre data over våpen og annen ressursbruk knapt foreligger i skrivende stund.

Hensikten med denne lille artikkelen er å presentere en kort sammenlignende analyse mellom de to krigene hvor USA har angrepet Saddam Husseins regime, og på en slik bakgrunn trekke noen linjer fremover. La oss kalle krigene for den første og den andre Gulfkrigen.

Krigene har en rekke likhetstrekk: Tapene for de vestlige styrkene var svært små, i den siste krigen var tapene antakelig i underkant av 200 soldater. Vestlig luftmakt dominerte slagmarken totalt. Det er en rimelig antakelse at vi her peker på årsak og virkning, tapene på slagmarken blir små fordi vestlig luftmakt er så overlegen.

Men krigene var også forskjellige: Først i målsetning; i den første Gulfkrigen var det offisielle målet å drive de irakiske styrkene ut av Kuwait. Man ville, med FN i ryggen, frigjøre landet.

Men amerikanerne ville også sørge for å ødelegge Saddams styrker, særlig hans beste panseravdelinger, såpass grundig at Irak ikke lenger utgjorde noen regional trussel. I praksis betød dette at den såkalte Republikanergarden skulle reduseres med minst 50%.

Dette kunne bare til en vis grad oppnås ved bombeangrep. I den grad styrkene lå godt nedgravd og kamuflert var de vanskelige å finne og å ødelegge. Dersom styrkene derimot kunne tvinges til å manøvrere, det vil si komme opp av sanden og slåss, ble de gode mål både for angrepshelikoptre og jagerbombere.

Den amerikanske bakkeoffensiven som startet etter en omfattende og langvarig bombekampanje, førte nettopp til dette. For ikke å bli omgått og slik gjort operativt irrelevante, måtte Republikanergarden opp av sanden for å møte angrepstyrkene. Da ble de ødelagt, både av amerikansk og britisk panser, men ganske særlig av vestlig luftmakt.

I den siste Gulfkrigen var det ikke amerikanernes hensikt å ødelegge de irakiske styrkene.

Hensikten var å fjerne regimet, og som Colin Powell påpekte, det kan man ikke gjøre fra tredve tusen fot. I stedet for å ødelegge styrkene var hensikten nå å frata dem kamplysten mens de ennå

var intakte. Også et Irak uten Saddam behøver militære styrker. Saddams styrker ble utsatt for en massiv propagandakampanje hvor flere millioner flygeblad ble spredd. Denne kampanjen lyktes nok i noen grad, men sikre data over hvor mange av styrkene som faktisk overga seg, har vi ennå ikke.

Skulle man fjerne Saddams regime, måtte hovedstaden angripes og inntas. Dette betød at man måtte iverksette en klassisk bakkekampanje hvor store konvensjonelle styrker rykket inn over Iraks grenser. Ettersom hverken Jordan eller Tyrkia tillot at amerikanske styrker angrep Irak over sine grenser, måtte angrepet føres ut fra Kuwait. Dersom Basra kunne erobres med intakte havneanlegg, ville man også disponere en dypvannshavn hvor man kunne ta inn etterforsyningene.

Den amerikanske angrepsplanen var basert på et hurtig angrep frem til Bagdad. De betydelig irakiske styrkene som lå i sør skulle stort sett omgås i den grad de ikke ville overgi seg. Det var altså ikke snakk om å rykke frem på bred front, men om en mekanisert fremrykking langt inn i fiendens bakre områder. Dette kunne virke som en risikofylt operasjon. Dersom fremrykkingen var vellykket, ville man stå utenfor Baghdad med forsyningslinjer på mer enn 500 kilometers lengde og samtidig ha store irakiske forband intakte langs disse forsyningslinjene. Men erfaringene fra den første Gulfkrigen var nettopp at på grunn av vestlig luftmakt så kunne ikke de irakiske styrkene manøvrere. De kunne bare overleve i den grad de lå i ro. Dersom de irakiske styrkene ikke holdt seg i ro av egen vilje, skulle vestlige jagerbombere sørge for at de gjorde det.

Dømt etter operasjonens forløp, må man kunne si at planen stort sett var vellykket. Planens store svakhet, de sårbare forsyningslinjer, ble allikevel klart stilt til skue. Et par døgn med kraftige sandstormer reduserte vestlig luftmakts evne til å operere. Man kunne nok både komme opp i luften og ned igjen, men man kunne ikke se hva som foregikk på bakken. Derved ble de irakiske bakkestyrkenes mulighet for å operere øket tilsvarende. De var da også i denne korte perioden i stand til å sette forsyningslinjene under press og slik avsløre den amerikanske tilliten til egen luftmakt og godt vær.

Hva vi har sett i begge Gulfkrigene er at vestlig luftmakt har gjort de irakiske manøverreservene irrelevante. I den første krigen ble de ødelagt da de forsøkte å manøvrere, i den andre krigen ble de omgått fordi de ikke manøvrerte, men trakk seg inn i tettstedene.

Man må spørre om dette er den nye krigen? Er vestlig luftmakt, det vil i praksis si amerikansk, nå blitt så overlegen at motpartens bakkestyrker kan holdes nede og derved omgås? I så tilfelle står den klassiske bakkekrigen overfor et paradigmeskifte, det gir ingen mening lenger å operere med store manøverreserver etter det klassiske mønsteret som ble utviklet under 2. verdenskrig.

Dette er muligens en noe forhastet konklusjon, i hvert fall bør den kvalifiseres betydelig. For det første kan man peke på at hva vi nå ser ikke er noe nytt. Da tyske panserstyrker i juni 1944 forsøkte å komme frem til de nyetablerte allierte brohodene i Normandie, erfarte de at det var nesten umulig å bevege seg om dagen. De kunne, klaget Rommel, bare forflytte seg i ly av nattemørket.¹ I Italia sammenlignet den tyske avsnittssjefen Frido von Senger und Etterlin situasjonen med totalt alliert luftherredømme med det å spille sjakk når motparten fikk to trekk for ditt ene.² Problemet med å forflytte bakkestyrker når luften er dominert av fiendtlig luftmakt har vært erkjent i mer enn 60 år. Slik sett kan man si at hva vi nå ser bare er et foreløpig sluttpunkt på en lang utvikling.

Man kan også peke på at Midtøsten tradisjonelt har vært luftmaktens suksessområde. Helt fra Allenbys kampanje mot tyrkerne i 1917 og frem til i dag, er det i dette området luftmakt anvendt mot bakkestyrker har feiret de største og mest spektakulære seierene. Det er ikke vanskelig å peke på to av forutsetningene for dette, nemlig relativt stabilt godt vær og terreng som gir små muligheter for skjul fra luften. Midtøsten har gjennom sin luftmaktvennlige geografi aldri avslørt luftmaktens begrensninger.

En god demonstrasjon av at vestlig luftmakt fremdeles har begrensninger, fikk vi under operasjonene i Kosovo i 1999. Til tross for omfattende forsøk på å ødelegge serbiske styrker som befant seg i regionen, overlevde disse stort sett intakte. De serbiske styrkene overlevde både på grunn av egen feltmessig dyktighet og sitt eget luftvern. Det serbiske luftvernet hadde riktignok ikke mange nedskytninger, men ved å overleve i operativ tilstand var de en tilstrekkelig trussel mot vestlige fly til å beskytte styrkene for øvrig. Stilt overfor bakkestyrker som visste å utnytte de muligheter for skjul og kamuflasje som naturen gav, var vestlig luftmakt ikke allmektig. Dette tør klare seg som eksempel for å konkludere med at ryktene om luftmaktens allmakt nok er noe overdrevet.

¹ B. H. Liddell Hart: *Den annen verdenskrig* (Oslo: J. W. Cappelens Forlag, 1971), s. 508; John Keegan: *A History of Warfare* (London: Pimlico, 1994), s. 388-389.

² Frido von Senger und Etterlin: *Neither Fear Nor Hope. The Wartime Career of General Frido von Senger und Etterlin, Defender of Cassino* (New York: E.P. Dutton, 1964), s. 224.

Og allikevel, til tross for at vi fremdeles militært og utviklingsmessig ikke har kommet frem til slutten på historien, så ser vi en utvikling hvor retningen er klar nok og hvor vi heller ikke, i hvert fall ikke så langt, ser noe brudd i denne utviklingen.

En annen side ved denne utviklingen som altså betyr at luftmakt er i ferd med å dominere krigen på overflaten, er de stadig økende kostnader ved de systemer som anvendes. Kostnader ved å anskaffe fly øker slik at mindre nasjoner (som for eksempel Norge) har råd til færre og færre fly. Samtidig øker kostnadene ved de rombaserte informasjonssystemer som er nødvendige for å få effekt ut av luftmakten, enda mer. I praksis betyr dette at stadig færre land har råd til å holde seg med denne formen for militær allmakt. I dag er som kjent USA totalt dominerende, hva EU og asiatiske stormakter eventuelt vil foreta seg i en usikker fremtid, gjenstår å se.

Samtidig med at effektiv luftmakt er et privilegium for færre og færre, er også risikoen ved å anvende den, minkende. Risiko er forbundet med egne militære tap og motstanderens sivile tap, og man får som påpekt tidligere, stadig mindre tap. Dette betyr at et minkende antall nasjoner kan føre krig med stadig minkende risiko. Eller om man vil, risikoen ved krig minker for de få, mens den øker for de mange. Terskelen for å starte en krig blir svært lav for de få fordi kostnadene ved å gjøre det er små. Krig kan fortone seg som en lettvinnt løsning, i hvert fall på kort sikt.

Mulighetene for at vi kan få se maktens arroganse i fri dressur i et slikt teknologisk-politisk scenario, er absolutt tilstede. Noen vil sågar hevde at vi er der allerede.

Luftkrigen (?) over Irak

Av major Ole Jørgen Maaø

Ordet luftkrig begynner å bli misvisende. Årsaken til dette ligger i at luftens riddere, jagerflygerne, er en utdøende rase i de fleste vestlige land (dessverre vil nok mange hevde...). Noen vil muligens tro at det er utviklingen av førerløse fly som får meg til å påstå dette. Men, det er det slett ikke. Våre norske F-16 piloter er ikke ennå i ferd med å gå ut på dato. Det er i første omgang tittelen deres som jagerflygere som må justeres. Både i Kosovo (1999), i Afghanistan (2002-2003) og nå sist i Irak, har det ikke vært noen luftkrig i ordets egentlige betydning. Det har imidlertid vært kriger som i stor grad har vært ført gjennom luften, der mesteparten av luftmaktens ”harde” ressurser har vært satt inn mot bakkemål. Jagerflyet; designet for å ”jage” på ett eller flere fiendtlige fly, holder på å bli en saga blott. Ordet holder da også på å utgå fra det norske Luftforsvarets vokabular. Nå snakker vi om kampfly. Kanskje vi snart også må begynne å snakke om kampflygere?

Nylig ga USCENTAF³ ut den første offisielle amerikanske statistikken etter ”Operation Iraqi Freedom”.⁴ Selv om amerikanerne påpeker at en del av tallene er heftet med noe usikkerhet, så er statistikken interessant lesning, fordi vi kan trekke ut en del informasjon for å forsøke å si noe om trender i moderne (luft)krig. Det ovenstående avsnittet reflekterer en slik trend. Vestlige koalisjoner har i de siste krigene i svært liten grad vært nødt til å kjempe for kontroll om luftrommet. Irakerne stod før krigen oppført med hele 325 kampfly og 210 bakke-til-luft missilsystemer. Til tross for dette ble det liten, ja nesten ingen, kamp om luftherredømmet i Irak. Og koalisjonen, i denne sammenheng med US Air Force i spissen, fløy et bemerkelsesverdig lite antall tokt⁵ for å opprettholde kontroll med luftrommet. I tidligere konflikter har denne rollen, såkalt kontraluft, vært den klart største blant luftmaktens roller. Siden Gulfkrigen i 1991 har det nesten utspilt seg et mønster i så måte. Man ødelegger relativt hurtig fiendens eventuelle fly og tyngre luftvernsystemer, for deretter å benytte høyde som den sentrale beskyttelsesmekanismen. I Irak utgjorde kontraluft-toktene kun 14,1 % av de totale antall tokt for kampflyene.⁶ Hva betyr så det? Jo, i hvert fall at vesten har blitt så teknologisk overlegne i kampen om kontroll med luftrommet at slike operasjoner ikke lenger kan omfattes med like stort engasjement hos vestens

³ US Central Air Forces.

⁴ Lt. Gen. T. Michael Moseley: *Operation IRAQI FREEDOM – By The Numbers*, (USCENTAF, Assessment and Analysis Division, 30 April 2003).

⁵ På luftforsvarskaller vi dette sorties.

⁶ Rollen innebærer i tillegg til det å jakte på fiendens fly, også angrep på mål på bakken som bidrar til å oppnå og opprettholde kontroll med luftrommet, så som angrep på fiendtlig luftvern og radarer.

luftforsvar. Dette vises naturligvis også på det norske Luftforsvaret. Luftforsvarets tradisjonelle rolle som voktere og beskyttere av (norsk) luftrom blir mindre og mindre aktuell. Norske jagerfly har nesten ubemerket blitt omdøpt til kampfly, og de er samtidig blitt satt i stand til å levere presis ild mot bakken. Betyr dette at vi kan kutte ut den gamle rollen helt og spisse vårt kampflyvåpen mot det å levere ild mot bakken eller sjøen? Neppe. Årsaken turde ligge i at kampflyets viktigste potensiale også i kommende konflikter ligger i dets innebygde fleksibilitet. Kampflyet er bare en plattform, det er hva du utstyret det med som skaper fleksibiliteten. En skulle også kunne tro at en nasjon som ikke har kapasitet til å holde seg med mer enn et lite antall kampfly, burde satse på å bygge mye fleksibilitet inn i hver enkelt maskin. Til tross for trender, vi vet ikke hvordan neste konflikt vil utarte seg, og dermed heller ikke om kampflyene igjen må opptre som jagerfly...

Ut av statistikken kan vi også lese at luftmakten stadig blir mindre og mindre sårbar. Av et totalt antall på 41 404 tokt med ca 1 800 flymaskiner mistet koalisjonen kun ett fly på grunn av fiendtlig ild, en A-10 "Warthog". Disse tallene inkluderer imidlertid ikke tallene for helikopterne til US Army. Erfaringene med helikoptre peker muligens i noe annen retning. Flyene beskytter seg som nevnt først og fremst gjennom høyde. Det er ikke mulig for helikoptrene. Helt siden sovjetrusserne gikk på store tap med sine helikoptre i Afghanistan på 80-tallet, har de svært dyre og avanserte plattformene slitt, selv stilt overfor relativt primitivt utstyrte motstandere. Med brask og bram deployerte USARMY en rekke Apache-helikoptre til Albania under konflikten i Kosovo. Fullt så mye brask og bram ble det ikke til slutt, siden de ble stående på bakken, trolig fordi amerikanerne fryktet mulige tap til småkalibrede våpen og håndholdte luftvernmissiler. I Irak rapporterer amerikanerne selv om totalt 6 nedskutte kamphelikoptre.⁷ Vi husker vel alle bildene av den jublende irakiske bonden med "muskedunderen" i hånden og en fot på en av verdens mest avanserte flymaskiner. Hvorvidt bonden hadde skutt ned helikoptret skal vi ikke spekulere i her, kun slå fast at lavtflygende maskiner er svært sårbare, selv overfor relativt primitive våpen.

Nulltapdoktrinen fra krigen i Kosovo ble på sett og vis forlatt etter 11. september 2001. Men, skulle den igjen innføres, er det lite trolig at kamphelikopterne vil få noen fremtredende plass i kommende operasjoner. Til det er det for risikabelt å operere dem. Prestisjen til juvelen i den amerikanske hæren, AH-64D Apache Longbow, har utvilsomt fått seg en knekk etter "Operation Iraqi Freedom". Sårbarheten til denne typen plattformer bør også være en del av en fremtidig

⁷ 4 stk AH-64D (Longbow Apache) og 2 stk AH-1W (Cobra).

norsk re-evaluering av eventuelle kamp-/stridshelikoptere. I den norske stridshelikopterutredningen fra juni 1999 er dette aspektet nesten ikke diskutert.⁸ Der fokuseres det isteden på de moderne kamphelikopternes økende overlevelsessevne. En slik analyse er naturligvis avhengig av hva man sammenligner med. Et moderne kamphelikopter, med all verdens sensorer og avansert elektronikk, er naturligvis mindre sårbart for såkalt høyverdig ild enn eldre kamphelikoptre. Men til tross for moderniseringen av helikopterne er ikke den grunnleggende årsaken til sårbarheten fjernet. De flyr fortsatt lavt. Det var samme årsak som sørget for at britene sluttet med sine lavtflygende operasjoner med Tornado for å slå ut irakiske flybaser i den forrige Gulfkrigen. Tapene ble uakseptable. Problemet er på et vis asymmetrisk i sin natur; et lavtflygende toppmoderne helikopter eller fly kan i hvert fall i prinsippet skytes ned av enhver med en rifle. Og akkurat det må være et tankekors i disse dager, med så sterkt fokus på lave tapstall.

En av fordelene kamphelikopterne tilbyr i forhold til fly, er hurtig ildkraft for bakkestyrkene. Luftmakten har blitt kritisert (delvis med rette) for tungrodde planleggingssykluser som ikke er tilpasset moderne og hurtig (land)krig. Bak den nærmest hellige ATO (Air Tasking Order), som gir ordrer til hvert enkelt fly for neste dag, ligger en sinnrik, langvarig og byråkratisk prosess som ikke synes forenlig med hurtige manøverorienterte mobile operasjoner. Problemet denne tungrodde prosessen og en sent agerende kommando og kontroll-kjede har i forhold til mobile mål ble synliggjort i Irak i 1991. Der klarte ikke koalisjonen å finne og ødelegge en eneste av de irakiske mobile SCUD-launcherne. På grunn av denne fiaskoen innførte amerikanerne og etter hvert NATO et system benevnt "Time Critical Targeting". I Irak ble et eget system for å håndtere slike mål opprettet, der man spesielt fokusert på mål i kategoriene terrorister, lederskap og masseødeleggelsesvåpen, i tillegg til såkalte dynamiske mål. Den siste kategorien var trolig i hovedsak fiendtlige bakkestyrker i bevegelse. Det ble fløyet i overkant av 800 slike tokt, men effekten av dem er det svært vanskelig å si noe om. Eksempelvis ble det fløyet hele 50 tidskritiske tokt mot det irakiske lederskapet, uten at vi vet om dette hadde noen effekt overhodet. Saddam Hussein er vel fortsatt borte, men hvem vet om han er i live? Uansett, det er verdt å legge merke til at fokuset på denne typen operasjoner er økende. Og dette til tross for mer og mer kontrollerte stridsmiljøer, der vestens overlegenhet synes å helle i retning av at Moltkes berømte sitat om at ingen plan overlever det første møtet med fienden, muligens ikke lenger har gyldighet. Kanskje kan man spekulere i det motsatte, at det er nettopp det stadig mer kontrollerte stridsmiljøet som frembringer mer og mer informasjon fra flere og flere ulike sensorer (både

⁸ Forsvarets Overkommando: *Stridshelikopterutredningen* (Oslo, 1999)

menneskelige og teknologiske), som gjør at fokuset på slike operasjoner øker. Kanskje er det den økende informasjonsmengden som gjør at kommende kriger må håndteres mer fleksibelt og handlingssyklusen må nedkortes? Jo mer man vet, desto mer kan man skyte på! Det kan være en mulig konsekvens av den såkalte informasjonsoverlegenheten som har fått forsvinnende lite fokus.

Å analysere "ferske" kriger er ingen enkel foreteelse. Spesielt varsom må man være når vinneren gir oss informasjonen. Edvard Luttwak uttalte nylig ved et besøk på Luftkrigsskolen at det tok minst to generasjoner å fremskaffe gode analyser av en krig. Avstand i tid skaper den nødvendige avstand i emosjoner og nedgradering av dokumenter. Burde vi derfor vente? Neppe. Det er i disse dager et nytt norsk forsvar utformes. Det vi må sørge for er å snappe opp trender og gjøre *selvstendige* vurderinger på bakgrunn av dem. Vi må passe oss for moteord og heller konsentrere oss om grunnlaget for og innholdet i dem, og selv vurdere hvorvidt de har noen rolle å spille hos oss. I det såkalt "tidsriktige" Forsvaret må vi ikke bli værhaner på konstant moteord og -konsept jakt. Da kan man risikere å "transformere" seg bort i fra relevans når noe man ikke hadde tenkt på inntreffer. Hvis Irak-krigen gir oss en eneste grunnleggende lærdom om krig, så er det nettopp at krig fortsatt preges av overraskelse. Hvorfor var det så få Irakere som overga seg? Hva gjorde eksempelvis USMC, en amfibiestyrke, med sine tunge landgangskjøretøy inne i Bagdads forsteder? Hvorfor falt Bagdad så hurtig? Hvor ble det av den irakiske hæren? Og, hvor er for øvrig Saddam Hussein?

Med "Operasjon Iraqi Freedom" som pekepinn for fremtiden

Av oberstløytnant (m) Morten Karlsen

I skrivende stund er "Operasjon Iraqi Freedom" knapt avsluttet. Grunnlaget for å trekke lærdommer kan dermed synes noe begrenset. Jeg vil likevel hevde at operasjonen inneholdt flere trekk som kan være førende for fremtidens konflikter. Denne artikkelen vil forsøke å se nærmere på noen av disse.

Tradisjonelt har overraskelse vært et sentralt krigsprinsipp. I dagens konflikter synes derimot strategisk overraskelse å være mindre prioritert, spesielt dersom USA er involvert. Dette skyldes den overveldende teknologiske overlegenheten landet kan vise til. Den amerikanske luftmakten troner suverent på verdenstoppen hva kapasiteter angår. USA har også bygd seg opp betydelig operativ krigserfaring gjennom deltakelse i en rekke konflikter siden 1991. De vet å drive militære operasjoner, og spesielt i Irak. De færreste vil derfor være uenige når amerikanerne hevder at "*We can do Sand*".⁹

"Operasjon Iraqi Freedom" kom ikke uventet, og i alle fall ikke på det irakiske regimet. Saddam Hussein hadde flere år på å forberede seg på konflikten. Det ble blant annet engasjert to russiske generaler som rådgivere for å gjøre det irakiske forsvaret best mulig rustet mot et angrep.¹⁰ Dette påvirket ikke utfallet av konflikten. Selv om ulike medier tidvis ga et noe annet inntrykk, var det kun et tidsspørsmål når Saddams regime ville kollapse. Den irakiske motstanden fremsto ofte som sporadisk og lite koordinert. Og Bagdad falt raskere enn de fleste hadde ventet.

Den måten media ble brukt på under konflikten viser tydelig at overraskelse ikke var spesielt prioritert. Tvert imot synes operasjonen å være preget av en stor grad av åpenhet. En rekke fjernsynskanaler hadde "live" reportasjer som viste da de store amerikanske bombeflyene tok av fra sine baser. Det var for eksempel mulig å følge med på CNN da B-52 flyene tok av fra Fairford i England. Med en flytid på 6 timer var det bare å regne seg frem til når flyene var på plass over operasjonsområdene rundt Bagdad. For regimet var det altså mulig å få en indikasjon

⁹ Col. Mark Bontrager: *Task Force Enduring Look. Initial Observations/Lessons Learned under Operation Iraqi Freedom*, kvartalsvis brief gitt for luftattachéene i Washington onsdag 4. juni.

¹⁰ David A. Fuglum: "Fast Forward", *Aviation Week & Space Technology*, 28 April 2003, s. 34.

på når angrepene ville finne sted. De kunne ta sine forholdsregler, og holde seg langt borte fra mål som med stor sannsynlighet ville bli bombet.

Flere journalister fikk også mulighet til å følge krigens forløp på nært hold. De fikk være såkalt ”embedded with” ulike militære enheter, noe som innebar at de fikk være en del av enhetene.

Dermed fikk de direkte tilgang til det som skjedde på slagmarken. Selv om reporterne aldri så direkte hvor de befant seg, var det ingen hemmelighet hvor langt de amerikanske og britiske enhetene hadde kommet på sin fremmarsj. Ei heller hvordan krigen faktisk forløp. Det ble nemlig ikke lagt vekt på å holde dette skjult. Jeg tror mange satt med en følelse av at krigen var en eneste stor reiseskildring – en reise med endestasjon Bagdad.

Den aktive bruken av journalister var garantert en bevisst strategi. For det første fikk USA betydelig kontroll over media. Dermed kunne landets politiske og militære ledelse påvirke hva som ble vist frem til resten av verden. Men når det er sagt ligger det en betydelig følelse av overlegenhet i å bruke media på denne måten. Det vitner om stor tro på at krigen vil forløpe forholdsvis raskt og smertefritt. Dessuten hadde åpenheten også en annen hensikt, nemlig å skape mest mulig tillit og troverdighet om operasjonen. I utgangspunktet var det en upopulær konflikt som krevde stor grad av forutsigbarhet for å få en viss aksept i verdensopinionen, og hos befolkningen i Irak. Det var viktig å få frem at angrepene var rettet mot det irakiske regimet, ikke mot sivilbefolkningen.

Mye tyder på at USA hadde forholdsvis stor suksess med sin informasjonsstrategi. Det har i alle fall vært påfallende lite kritikk av den måten striden ble ført på. Det kan ha flere årsaker. Bruken av media er allerede nevnt. Det ble også utviklet en svært selektiv liste over hvilke mål som skulle angripes. Dessuten ble det sluppet en anseelig mengde flygeblader over Irak (hele 31.8 millioner for å være korrekt).¹¹ Og flyet EC-130 Commando Solo hadde radiosendinger på flere frekvenser døgnet rundt over Irak, blant annet for å få frem de amerikanske intensjonene med operasjonen.¹²

¹¹ Lt.Gen. T. Michael Moseley: *Operation IRAQI FREEDOM – By The Numbers* (USCENTAF, Assessment and Analysis Division, 30 April 2003), s. 8.

¹² Ibid.

Spørsmålet om en krig kan vinnes uten for store bakkestyrker i et operasjonsteater er et sentralt stridstema i den moderne luftmaktens historie. Noen vil hevde at konflikten i Kosovo i 1999 beviser at luftmakt tilnærmet alene kan være nok. Andre vil hevde at denne konflikten var et unntakstilfelle. ”Operasjon Iraqi Freedom” synes å stadfeste at USA for øyeblikket vektlegger et svært tett samarbeid mellom luft- og bakkestyrker.¹³ Den tette integrasjonen av luft- og bakkestyrker skyldes selvsagt at ny teknologi (som for eksempel informasjonsteknologi) gir nye organisatoriske og operative muligheter. Men ønsket om et tettere samarbeid mellom luft- og bakkestyrker springer også ut fra dagens trusselbilde. Enten man ønsker å bekjempe terror eller å få til et regimeskifte, er luftmakt som eneste virkemiddel ikke ansett for å være tilstrekkelig. Her har nok amerikanerne den forrige krigen i Irak friskt i minnet.

”Operasjon Iraqi Freedom” kan karakteriseres som en kombinert luftoffensiv og bakkekampanje. I skarp kontrast til 1991, hvor 38 døgn med massive luftangrep ble avløst av en kort men intensiv bakkeoffensiv, fant luft- og bakkestriden denne gangen sted tilnærmet samtidig. Dette var trolig den største overraskelsen for det irakiske regimet.¹⁴ Mye tyder på at de hadde forventet en bombekampanje lik den i 1991, og derfor ble de overrasket på et taktisk og operativt nivå.

Til forskjell fra 1991 var det denne gang langt færre bakkestyrker til stede i operasjonsområdet. Det kan skyldes flere forhold. For det første hadde ikke de irakiske styrkene samme kvalitative og kvantitative status som i 1991. De amerikanske styrkene har derimot opparbeidet seg betydelig operativ kompetanse i løpet av disse 12 årene. Det ble nok derfor tatt for gitt at de amerikanske (og britiske) styrkene suverent overlegne de irakiske. Trolig fryktet man også at en stor bakkestyrke kunne gi uheldige politiske signaler i regionen. Dessuten ville den ikke ha samme strategiske eller taktiske mobilitet som mindre avdelinger. Det er også verdt å merke seg at det var stor uenighet mellom USAs politiske og militære ledelse i forhold til hvor stor bakkestyrke man mente det var behov for.¹⁵ Den opprinnelige planen til General Tommy Franks skisserte en invasjon med bruk av en forholdsvis stor bakkestyrke. Denne planen ble forkastet av det amerikanske Forsvarsdepartementet med Rumsfeld i spissen. Uten å gå nærmere inn på bakgrunnen for disse uenighetene, ble det altså satset på en langt mindre deltakelse på bakken enn planlagt. Med Tyrkias nei til å bli brukt som basis for en fremrykningsakse fra nord, ble faktisk bakkedeltakelsen mindre enn selv det Rumsfeld hadde forutsatt.

¹³ William B. Scott, “New Way of War”, *Aviation Week & Space Technology*, 12 May 2003, s. 38.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ “Iraqi Freedom’: The First Ten Days”, *Military Technology*, 4/2003, s. 13.

I dagens konfliktbilde har spesialstyrker fått økt betydning. Denne trenden er en klar videreføring fra operasjonene i Afghanistan. Små styrker med svært god kunnskap og innsikt om de lokale forhold er foretrukket fremfor store bakkeformasjoner. Et viktig trekk i den forbindelse er det nære samarbeidet som har utviklet seg mellom fly- og spesialstyrker. Hele 12.5% av alle flytoktene under operasjonen hadde som oppgave å støtte spesialstyrker på bakken.¹⁶ Dette var faktisk den tredje største andelen av tokt under operasjonen. Spesialstyrker skaffet også til veie hele 5282 mål som flystyrkene kunne angripe.¹⁷ Til sammenlikning identifiserte alle andre bakkestyrker 17368 mål.

I en moderne strid kommer ildkraften i første rekke gjennom luften. Denne typen ildkraft krever svært god etterretnings-, overvåknings- og rekognoseringskapasitet for at den skal virke etter sin hensikt. På den ene siden vil utfallet av luftkrigen i høyeste grad være påvirket av hvor god etterretningen er forut for konfliktens start. Dessuten vil det være behov for å samarbeide med folk på bakken for å følge opp konfliktens forløp. Under "Operasjon Iraqi Freedom" var bruk av spesialstyrker nødvendig for at ildkraften skulle ramme mest mulig effektivt. Det er i den forbindelse interessant å merke seg at slike styrker var inne i Irak i god tid før selve hovedoperasjonen tok til. De hadde blant annet til oppgave å være på utkikk etter utskyttingsramper for ballistiske raketter, mulige områder med masseødeleggelsesvåpen, og dessuten holde oversikt, og dersom mulig kontroll over oljefelt.

Evnen til å reagere hurtig på det som skjer på slagmarken er et aspekt USA er svært opptatt av for tiden. Som en følge av blant annet de vansker man hadde med å ta ut de irakiske SCUD systemene i 1991, har en kraftig reduksjon av tiden fra et mål oppdages til det blir engasjert vært ansett som avgjørende i en moderne strid. Det handler med andre ord om å gjøre tidsrommet fra et mål fanges opp av en sensor til det blir engasjert kortest mulig (såkalt "sensor- to- shooter loop"). Det kan synes som om USA har en ambisjon om å få denne prosessen til å forløpe i sann tid. På den ene siden står man da overfor en betydelig teknologisk utfordring. Dessuten forsterker det trenden av det nære samspillet mellom luft- og bakkestyrker, og da spesielt spesialstyrker.

¹⁶ Lt.Gen. T. Michael Moseley: *Operation IRAQI FREEDOM – By The Numbers* (USCENTAF, Assessment and Analysis Division, 30 April 2003), s. 5.

¹⁷ Robert Wall: "Iraqi Numbers Game", *Aviation Week & Space Technology*, 19 May 2003, s. 36.

Luftkrigen vil være helt avhengig av folk på bakken for å fungere optimalt. Dette gjelder ikke minst i forhold til de utfordringer som er knyttet til håndtering av såkalte ”time sensitive targets”.¹⁸ Det er viktige målgrupper hvor man har et begrenset tidsrom å reagere på. Under konflikten i Irak ble regimets lederskap, terrorister og masseødeleggelsesvåpen vurdert å være slike mål. Hele operasjonen ble for eksempel iverksatt tidligere enn planlagt da man mente å ha sikre indikasjoner på hvor Saddam Hussein oppholdt seg. I utgangspunktet var det planlagt å begynne med en strategisk luftkampanje svært lik den i 1991. Denne planen ble derimot ikke fulgt opp fordi man ventet for å få svar på om man hadde lyktes med å ta livet av Saddam Hussein. Angrepet mot Saddam og påfølgende endringen av planen viser for øvrig et annet viktig aspekt, nemlig den fleksibiliteten som faktisk preget koalisjonsstyrkene. De gikk ikke av veien for å endre opprinnelige planer eller prøve ut nye konsepter. Dessuten viste de stor vilje til å eksperimentere, ikke minst i forhold til å høste erfaringer med bruk av nye teknologier og konsepter.¹⁹

I løpet av de siste 12 årene har bruken av presise våpen økt kraftig. Mens under 10% av de våpnene som ble sluppet i 1991 var presisjonsstyrte, var andelen denne gangen på nesten 70%.²⁰ Man ser i den forbindelse en økende bruk av autonome våpen, slik som posisjonsbaserte satellittstyrte våpen (GPS). Disse våpnene har ikke bedre presisjon enn for eksempel laserstyrte våpen under optimale forhold. Derimot er de langt mer robust. De kan brukes til alle døgnets tider under alle værforhold, også under sandstormer. I Irak ble det også brukt våpen som kan kombinere både GPS og laserstyring. Våpnene følger primært laserstyringen, men vil dersom styringssignalet forsvinner automatisk ta i bruk GPS posisjonsdataene.

Det er også interessant å merke seg at de store bombeflyene spiller en svært viktig rolle i dagens konflikter. Selv om B-52, B-1 og B-2 bombeflyene kun fløy omkring 2% av det totale antall tokt, droppet de et stort antall presisjonsvåpen. B-1 alene slapp for eksempel ca 50% av alle GPS våpen av typen JDAM.²¹ Dette er et betydelig antall, siden 33% av de presise våpen som ble

¹⁸ Lt.Gen. T. Michael Moseley: *Operation IRAQI FREEDOM – By The Numbers* (USCENTAF, Assessment and Analysis Division, 30 April 2003), s. 9.

¹⁹ Eksempelvis omfattende utprøving av UAVer (som Predator) i ulike roller for å øke deres operasjonelle bruksverdi, det nære samarbeidet mellom fly- og spesialstyrker og bruk av laser belysningspod på B-52 slik at flyet kunne brukes i nærstøtteoperasjoner.

²⁰ Lt.Gen. T. Michael Moseley: *Operation IRAQI FREEDOM – By The Numbers* (USCENTAF, Assessment and Analysis Division, 30 April 2003), s. 11.

²¹ David A. Fuglum: “*Baghdad Confidential*”, *Aviation Week & Space Technology*, 28 April 2003, s. 33.

sluppet var nettopp JDAM. B-1 flyene slapp med andre ord 16% av det totale antall av disse våpnene under operasjonen. De store bombeflyene har den åpenbare fordel at de kan bære store mengder våpenlast. Dessuten har de betydelig utholdenhet. I Irak kunne for eksempel B-1 sirkle over slagmarken i 8 timer før det slo til. Takket være den store utholdenheten er flyene også i stand til å utføre et angrep, vente til ”røyken har lagt seg” for å gjennomføre skadevurdering, for så å slå til igjen om det skulle være nødvendig.

Det er lite som tyder på at bombeflyets betydning vil forandre seg nevneverdig i nærmeste fremtid. Det er plattformer som ikke er spesielt sårbare siden de flyr høyt. Dessuten gir de svært god fleksibilitet. De kan lastes med ulike våpentyper slik at de kan ramme en rekke ulike målgrupper. Dermed kan de brukes mot alt fra strategiske målgrupper til å utføre nærstøtte for bakkestyrkene. Bombeflyenes fleksibilitet har også blitt forsterket med utviklingen av satellittstyrte våpen, som for eksempel JDAM og kryssermissiler. Ved å bruke autonome våpen er også pilotens arbeidsbelastning betydelig redusert.

Bruken av B-52 illustrerer for øvrig et svært interessant paradoks. ”Operasjon Iraqi Freedom” blir beskrevet som en høyteknologisk krig med bruk av verdens mest avanserte militære utstyr, mens B-52 ble satt i tjeneste allerede i 1955. Ingen kan derfor hevde at plattformen er topp moderne. Den har riktignok vært gjennom en rekke oppdateringer slik at flyet er utrustet med svært moderne og avanserte våpen og sensorer. Plattformene kan altså ha forholdsvis lang levetid, så lenge det blir lagt opp til hyppige moderniserings- og oppdateringsprogram. Dette indikerer trolig at dagens bemannede bombefly vil ha livets rett også i de neste tiårene.

Skal man avslutningsvis fremheve noen hovedpunkter, synes for det første overraskelse å være nedtonet på et strategisk nivå. På et taktisk og operativt nivå er det derimot fremdeles av stor betydning. Nedtoningen av strategisk overraskelse kan enten skyldes behov for klare linjer i en koalisjonskrig, stor tro på egen overlegenhet eller at verdensopinionen rett og slett ikke tillater annet enn forutsigbarhet i denne type konflikter. USA kan også avfinne seg med dette på grunn av landets enorme teknologiske kapasitet. Men selv om USA er suverene på teknologi, er de amerikanske styrkene også svært fleksible mentalt sett. De viser stor vilje til nytenkning og eksperimentering, noe som vitner om fleksibilitet og tilpasningsdyktighet i gjennomføringen av operasjoner på et operativt nivå. De går ikke av veien for å eksperimentere, enten det er snakk

om å forsterke samarbeidet mellom forsvarsgrenene, prøve ut bombefly i nærstøtteoperasjoner eller bruke US Marines, som i utgangspunktet er en amfibiestyrke, til å kjempe i Bagdad.

Man ser også at den teknologiske utviklingen ikke har nådd sitt endelige klimaks. Det er verdt å merke seg at det innføres teknologiske innretninger som i økende grad er autonome, slik som GPS-våpen og UAVer. På den ene siden er denne utviklingen med på å redusere behovet for antall styrker i operasjonsområdet. Dessuten er det med på å forsterke tempoet i krigføringen på et operasjonelt nivå. De færreste burde derfor la seg overraske av om USA i den nærmeste fremtid faktisk kan reagere på det som skjer i stridsmiljøet i tilnærmet sann tid.

